

CORNELLÀ

COORDINADORA D'ENTITATS DEL BARRI DE LA GAVARRA-LINDAVISTA

19 de setembre de 2014

Bona tarda, amigues i amics,

Vull, en primer lloc, agrair la invitació de la Coordinadora d'Entitats de La Gavarra a fer aquesta conferència que dóna inici a les festes del barri. Us asseguro que aquest agraïment no és una formalitat.

És una agraïment per un doble motiu: perquè em permet parlar de Cornellà, ciutat que tant estimo, i des de Cornellà. I, també, perquè em permet trobar-me amb persones, amics i coneguts amb els que he tingut el plaer, durant dues dècades, d'ajudar a construir aquesta ciutat.

M'heu demanat que faci memòria i que parli de la construcció de la Cornellà dels 90. Estic convençut que el que s'espera de mi no és només una referència als projectes i a les persones que els van fer possibles, sinó també una reflexió una mica més global. Això és, doncs, el que intentaré fer.

Què és una ciutat?

Com es construeix?

Com es va construir la Cornellà dels 90?

Els grecs parlaven de *polis* per definir una ciutat. Deia *Eugeni d'Ors* que "de les dues grans creacions hel·lenístiques – la ciutat i l'estàtua – la ciutat és la més bella perquè té, a més de la línia, el moviment. És alhora estàtua i tragèdia, és a dir, espectacle d'un moviment inserit a la llibertat".

La ciutat és *polis* perquè té una dimensió política i administrativa. No és només un cúmul d'edificis, de carrers i de places, amb persones que hi viuen o que hi exerceixen una activitat. Tampoc no és un campament.

La ciutat és una col·lectivitat organitzada a partir de la igualtat i de la ciutadania efectiva i això permet exercir la democràcia i la participació activa en la seva pròpia construcció.

Una ciutat és també "*civitas*". És també el conjunt dels seus ciutadans, dels seus valors, de la seva cultura, de les seves expectatives i anhels. Sense ells no hi ha ciutat. El marc jurídic de la ciutat afecta aquests ciutadans i pretén satisfer llurs necessitats organitzant l'espai públic.

La ciutat és també "*urbs*". I és que no només cal organitzar administrativament la ciutat, per garantir els drets i exigir els deures que faciliten la convivència. Cal, a més, organitzar l'espai, el medi, el territori.

La construcció de la ciutat és el resultat d'un projecte col·lectiu en el que participen molts i diversos actors. És, també, una suma de projectes individuals, sovint contradictoris. La organització física de la ciutat ha d'estar al servei dels seus ciutadans i de les seves activitats.

L'espai públic no és l'espai residual entre carrers i edificis. És molt més que això. És el lloc on la societat es fa visible i on es produeix la síntesi contradictòria entre aquests projectes col·lectius i aquells anhels individuals. Per això les decisions sobre l'espai públic són tan importants.

En determinats barris de la Cornellà dels 60 i dels 70, semblava que l'espai públic fos precisament això: l'espai residual.

La història de Cornellà és, bàsicament, la del seu espai públic. Això és així perquè les relacions entre els habitants i el poder, sigui aquest local o supralocal, s'acaben materialitzant en aquest espai, en la conformació dels carrers i les places, en els llocs de trobada i d'activitat, que permeten l'expressió col·lectiva de la diversitat social i cultural.

És un espai físic, però també simbòlic i polític.

La construcció d'una ciutat, de Cornellà en aquest cas, és doncs la construcció de l'espai públic que la conforma en aquesta triple dimensió: física, simbòlica i política.

La construcció de la ciutat – convé no perdre-ho mai de vista – és un procés continu i sempre inacabat. No és un treball de laboratori ni un projecte assolit permanentment. La Cornellà dels 70 era diferent a la d'avui, com ho serà la Cornellà dels 2030. Les circumstàncies, la voluntat política i les dinàmiques socials i econòmiques determinaran el seu ritme de desenvolupament o transformació i, en qualsevol cas, la qualitat d'aquest espai públic.

L'evolució de la ciutat de Cornellà ha estat similar a les de les altres ciutats de l'entorn, malgrat les seves singularitats.

La ciutat d'origen romà, que als inicis del segle XVI era propietat de 5 ó 6 famílies (Pi, Vallhonrat, Famades, ...) deixa de ser un nucli rural a partir de la industrialització de la segona meitat del segle XIX. En 80 anys (de 1850 a 1930) Cornellà passa de tenir poc més de 1.500 habitants a superar-ne la xifra de 7.000. I passa de dedicar un 80% de la seva població a tasques agrícoles a dedicar-ne només el 20%.

Però no és fins a mitjans del segle passat (en els 50 es consolida Gavarrà i Almeda i en l'any 59 s'aprova la construcció de Sant Ildefons) que passa dels 11.000 habitants a gairebé 100.000. En 20 anys la població es multiplica per 10. Avui costa d'imaginar aquest salt quantitatiu tan brusca i les conseqüències de tot tipus que comporta.

Es construeix una ciutat, però no es construeix ciutat. No es construeix espai públic.

És la segona meitat del període franquista. D'absència de llibertats.

No pretenc dictar una lliçó d'història. Seria massa llarg i ni és l'objecte d'aquesta conferència ni jo en tinc els coneixements suficients per dictar-la. Però sí que vull posar de relleu els dèficits acumulats que expliquen les primeres dificultats del nou ajuntament democràtic i els condicionants d'una política municipal desenvolupada durant 20 anys per crear, endreçar i organitzar l'espai públic.

Convé no oblidar que les actuacions efectuades en els anys de "desarrollismo" franquista, òbviament sense control democràtic ni social, constituïren greus hipoteques que, per la seva irreversibilitat, van condicionar i limitar les accions dels ajuntaments democràtics. La ocupació de l'espai físic amb l'objectiu d'especular-hi urbanísticament és, probablement, l'efecte més pernicios d'aquesta herència.

A Cornellà aquests efectes van ser notoris i ha calgut molt d'esforç col·lectiu per corregir-los. La ciutat s'ha anat construint, ha crescut físicament, qualificant el seu espai urbà en tots els aspectes. Però el creixement ha estat més qualitatiu. Hem crescut en espai i en ordenació. I en serveis i en activitats. Però no en habitants. Avui viuen a Cornellà menys persones que en la darrera etapa franquista.

Així, la Cornellà dels 90 és filla de decisions i actuacions algunes de les quals (unes de negatives, d'altres positives) vénen del passat i aquest va condicionar o limitar l'actuació municipal democràtica.

Convé recordar, també, el paper reivindicatiu dels moviments socials i veïnals. Especialment als anys 70. Gràcies a ells, *Can Mercader* es va salvar i no es va urbanitzar una zona que avui és motiu d'orgull per a la ciutat. I es va aconseguir, igualment, que el nou Pla General Metropolità de l'any 1976 preservés altres espais, com ara el de Les Aigües o determinats edificis històrics com *Can Bagaria*, per exemple.

Va ser en aquella època, també, quan es va posar en marxa la canalització del riu Llobregat, després de les inundacions de 1971.

Jo no vaig formar part del primer ajuntament democràtic de 1979. Però recordo com, tot i la limitació de recursos i les nombroses mancances, les urgències socials van constituir la prioritat municipal: l'enllumenat, el clavegueram, els equipaments escolars, l'atenció a l'atur creixent, entre d'altres. Com alguns recordareu, és a l'any 1983 quan sóc elegit regidor i a partir del 85 quan assumeixo el càrrec d'Alcalde.

Com deia en començar, una ciutat es construeix per l'actuació dels poders públics, especialment el municipal, i per la d'altres actors econòmics i socials.

En la primera etapa del nou ajuntament democràtic, hi havia alguns elements comuns en els programes dels partits d'esquerra a la nostra ciutat en relació a les prioritats del govern municipal i també en relació a objectius de caràcter més estratègic, a mitjà o llarg termini.

Evitar la suburbialització, aconseguir que Cornellà no es consolidés com a ciutat-dormitori i poc estructurada físicament i evitar la seva fractura social. Aquestes eren les principals línies d'acció.

I recordem que el panorama, a principis dels 80, era literalment desolador: un ajuntament sense recursos, gairebé a la ruïna, sense crèdit. Una ciutat amb dèficits de tota mena. Un atur creixent amb una accelerada destrucció del seu teixit industrial. Però, això sí, comptàvem amb una societat civil articulada i madura (moviment sindical, veïnal, ...) conscient en la majoria dels casos de les dificultats i de les limitacions del govern municipal.

Atendre el més urgent i pensar i dissenyar un model de ciutat per a la Cornellà del futur, implementant actuacions parcials però que fossin coherents amb aquest model, va ser l'objectiu dels primers anys dels governs que vaig presidir.

Per això era clau formular un primer objectiu: incrementar la base fiscal de la ciutat, ja que sense més activitat econòmica difícilment podríem incrementar els recursos municipals. I sense aquests recursos propis podríem prometre'ls, però difícilment podríem assolir els compromisos de

millora de la qualitat de vida que havíem subscrit amb els ciutadans i les ciutadanes de Cornellà.

A més, incrementar el nombre d'empreses era fonamental per fer front al gravíssim problema d'atur que patíem: a mitjans dels anys 80, si bé el nombre d'habitats era similar al d'ara, 87.500, l'atur es situava en el 30% de la població activa que no arribava a les 35.000 persones.

Avui, amb la mateixa població, l'activa supera les 45.000 persones. Això posa de manifest també l'envelliment de la població. Això sí, lluny dels més de 10.000 aturats que vam tenir en aquells anys (avui més de 7.400).

Decisions preses i començades a implementar en el període 85-90 van marcar el Cornellà del futur.

Una d'elles, l'aposta per urbanitzar els polígons industrials.

Amb l'excepció del comprès entre la via del tren i *El Padró* (Siemens, Elsa, etc), la resta de zones industrials de Cornellà no disposaven de serveis adequats (carrers sense pavimentar, sense enllumenat, clavegueram insuficient, en el cas d'*Almeda*) o bé eren terres majoritàriament de cultiu (*Famades*, Est ...)

He de dir que la col·laboració de la CMB, i posteriorment de la MMAMB, va ser fonamental. Com també ho va ser la dels propietaris.

Al març de 1987 es van licitar les obres d'urbanització del Polígon *Almeda* 1, Est i Av. del Maresme per 1079 milions de pta. , una xifra molt considerable en aquell temps. Més endavant es va urbanitzar el Polígon III d'*Almeda*.

L'Incasol havia procedit a urbanitzar, després d'adquirir-lo bàsicament a l'antiga Campsa, el polígon *Famadas*. Les parcel·les es van subhastar el gener del mateix any 1987.

Això va facilitar la construcció de naus industrials i la substitució del vell teixit industrial manufacturer que havia anat desapareixent des de finals dels 70 (Laforsa, Fama, Clausor, Facis, Elsa, Pirelli, Plásmica, etc) per noves activitats industrials i de serveis .

Havien desaparegut moltes empreses a finals dels 70 i durant la dècada dels 80. Però en els 90 se'n van crear moltes més i l'ocupació es va anar recuperant, al mateix temps que els recursos provinents d'ingressos per impostos i taxes municipals creixien i possibilitaven a l'ajuntament la construcció d'infraestructures i d'equipaments: Fira, Auditori, Titan, Equipament Moritz, camps Almeda, Fonsanta, pavellons de barri, la urbanització i millora de la ciutat (els diversos polígons de Sant Ildefons, el primer el polígon A, al que van seguir molts més) .

L'adquisició de patrimoni (Titan, Castell, Can Suris, terrenys a Fatjó, Camp de l'Empedrat, etc), la construcció d'infraestructures que no es veuen, com ara el Col·lector II aprovat l'octubre del 91 (1.500 milions de ptes.) , o d'altres que ja formen part de la història (desmantellament de línies d'AT el gener del 92 ...), i el desenvolupament de programes socials, culturals i educatius més potents.

Les polítiques de formació i d'ocupació passen a ser també elements centrals de l'actuació municipal (creació de PRICSA). Recordo especialment el Centre de Formació de Sant Ildefons, el Centre de Can Mercader, el Centre d'Empreses de la Fira, ... Alhora vam poder impulsar d'altres projectes en col·laboració amb entitats o institucions no municipals, com per exemple l'Institut Gaudí de la Construcció.

La millora de les comunicacions de la ciutat també va contribuir al desenvolupament de les activitats econòmiques.

Al juliol de 1987 havia entrat en funcionament el tram Cornellà-L'Hospitalet del Cinturó del Litoral i a la fi dels 80 dediquem un gran esforç a possibilitar la construcció de la pota sud del 2n Cinturó, aprofitant les sinergies dels Jocs Olímpics del 92. Al desembre del 89 es signa a Madrid el conveni entre les institucions per fer-ho possible. Al juliol de 1992 aquesta via entra ja en funcionament.

També a mitjans dels 80 pensem que el desenvolupament urbanístic, molt reduït aleshores per la crisi, devia tenir com a protagonista no solament el sector privat, sinó també el sector públic.

Crèiem que les plusvàlues que genera la construcció de la ciutat no podien anar exclusivament a mans privades, que una part s'havia de socialitzar, havia de revertir en els ciutadans.

Amb aquest objectiu vam crear *Emducsa* amb 7 milions i mig de ptes. de capital (avui serien 45.000 €). El seu objectiu era exercir d'instrument per a les polítiques urbanístiques municipals, impulsant el planejament, adquirint i urbanitzant sòl, construint habitatge públic i liderant grans projectes de terciari (oficines i comercials). Les plusvàlues generades van permetre escometre nombroses obres d'infraestructura i d'equipaments, així com l'adquisició de patrimoni.

La societat es va utilitzar, així mateix, per comprar l'antiga Pirelli. Al juny de 2001 es posa la primera pedra del WTC i l'octubre del mateix any s'inaugura el *Citipark*, desenvolupat per *Bouyques* en els terrenys de l'antiga Facis.

També va construir nombrosos pàrquings després d'absorbir Somapsa, l'empresa municipal d'aparcaments (el primer de la Plaça Verge del Pilar s'havia inaugurat en 1.985).

A les activitats empresarials i l'ocupació generada per d'aquests parcs empresarials s'ha de sumar el que va suposar el desenvolupament dels dos grans projectes comercials d'aquells anys: el Centre Comercial Cornellà (es va inaugurar el desembre del 94) i El Corte Inglés (al juny de 1999).

Els projectes de creixement urbà i de construcció d'infraestructures comporten processos de temps molt llargs, especialment si requereixen de la participació de diverses institucions. Per posar un exemple: l'avantprojecte del tramvia és presentat el març de 1991, ... però no entra en funcionament fins el març de l'any 2004. Participar en la seva inauguració va ser un dels últims actes en què vaig participar com a alcalde.

Les obres del tramvia varen contribuir a donar solució a un gran problema que tenia Cornellà. Em refereixo a la manca de connexió física dels barris entre sí, com a conseqüència de les barreres generades pel ferrocarril.

Si bé el 1985 s'inaugurava el soterrament del "Carrilet" i un passeig substituïa l'antic traçat d'aquest ferrocarril, eliminant així la barrera física entre el barri Centre i el barri de Riera, la línia de RENFE seguia partint el municipi en dos, dificultant la tasca de trenar i mallar el teixit urbà i la comunicació entre els barris de Centre-Riera-Almeda-Fontsanta-Fatjó amb Padró, Gavarra, Lindavista i Sant Ildefons.

Quatre actuacions concertades van resoldre la situació:

La primera va ser la del carrer Alps, que va alliberar de trànsit no veïnal la Rambla Anselm Clavé, ampliant el pas sota el pont de RENFE (es va inaugurar el març del 94).

La segona va ser la cobertura de la trinxera de Renfe al barri de Lindavista i l'obertura d'una via de comunicació d'aquest barri amb la zona d'Almeda (es va inaugurar l'abril de 2001).

La tercera d'aquestes actuacions va ser la construcció del pas sota la via que comunica Sant Ildefons amb Can Mercader, acompanyada de millores i de connectivitat del parc que havia estat inaugurat l'octubre de l'any 89. La Unió Europea va destinar 636 milions de pta. a aquesta actuació, de la qual formava part també la recuperació dels marges del riu Llobregat.

I la quarta actuació va ser la construcció del nou túnel sobre la via de RENFE per al tramvia, que alhora va fer possible desplaçar el trànsit de pas del centre de Cornellà amb un nou vial paral·lel al del tramvia. Amb posterioritat, les obres efectuades sobre l'antic pont han permès completar aquesta permeabilitat perseguida durant dècades.

A més el nostre model de ciutat sempre va ser pluricèntric. Cornellà mai va disposar d'un veritable centre, per més que hi ha el Barri Centre. Crèiem que era necessari reforçar la centralitat en els diferents barris que a poc a poc van anar guanyant equipaments esportius, escolars, sanitaris, etc. Equipaments de proximitat.

Deia al començament de la meva intervenció que l'espai públic no és només un espai físic (parcs, places, equipaments i infraestructures) sinó també un espai cultural, polític, simbòlic.

Pot existir un territori on resideixin persones, estigui ben urbanitzat i dotat, però que no sigui una ciutat.

Això pot ser perquè formi part d'una comunitat de més dimensió i no tingui personalitat jurídica i política com a tal, però també perquè aquesta personalitat, aquest sentiment i percepció de formar part d'una comunitat, aquest sentit de pertinença, no existeixi.

Totes les actuacions tendents que vàrem dissenyar per a construir el Cornellà del futur, desenvolupades en aquells anys, no buscaven només millorar el benestar i qualitat de vida dels ciutadans, sinó també reforçar els llaços, el sentit de pertinença a una comunitat de la qual es sentissin orgullosos i sobre la qual hi hagués consciència del seu protagonisme. Una comunitat en la que ells podrien incidir, compartir, deliberar, cooperar, en definitiva, decidir.

Això requeria polítiques amb un elevat grau de concertació, resultat de la comprensió dels problemes, de la negociació i dels acords.

No només des del punt de vista polític. La majoria dels projectes dels anys 80 i 90 van ser aprovats en el ple municipal per majories multipartidàries. Però es tractava també de cercar la complicitat i la participació dels agents socials i econòmics: els sindicats, els comerciants, i els diversos àmbits de l'associacionisme, veïnal, esportiu, cultural, social, juvenil, etc.

Això no vol dir que en aquell període tot fossin unanimitats. Però sí que en la majoria dels casos va prevaler l'interès general, per sobre dels legítims interessos partidaris.

Sempre he pensat que la societat civil organitzada, el món de les entitats cíviques i socials, va tenir un gran paper en la construcció de la Cornellà dels 90. Una part del mèrit i dels encerts va ser seu.

Segurament en alguns casos no vam tenir prou presents les seves propostes i en d'altres no vam ser capaços, des del govern municipal, d'explicar i saber canalitzar les seves demandes.

Tot i això, vam fomentar no només els programes de suport a les diferents associacions, passant de la subvenció gracieable al conveni concertat anual,

sinó també la relació horitzontal entre elles (recordo les jornades d'Entitats i Municipi del mes de juny de 1990, el primer curs de gestió d'entitats culturals al juny del 94). També vam facilitar suport econòmic a la rehabilitació dels seus edificis, tant d'entitats amb molta història (Patronat, Orfeó ...) com d'altres d'història més recent (Penya Dòmino, Mowgli, AAVV, Clubs esportius , etc). En alguns casos, vam poder acordar cessions d'ús sobre edificis o espais municipals.

Aquesta aposta pel teixit social ha permès que la societat cornellanenca sigui més viva, més participativa, més crítica, i per això més creativa i positiva.

Des de les festes o esdeveniments amb més tradició (Corpus) fins a les que són filles dels 80 (Festival de Pallassos, Festival de Flamenc, Reis, Rocío, etc), com les que són fruit dels 90 (Jordiada, Milla) o la recuperació i enfortiment de les festes de barri. Totes elles han jugat i segueixen jugant un gran paper identificador i cohesionador de la societat de Cornellà. Els ciutadans i ciutadanes se senten part d'aquesta comunitat i estan orgullosos de pertànyer-hi.

Concertació i pacte, doncs. Cap a dins i cap a fora.

La concertació i el pacte també van orientar la nostra actuació per construir ciutat en aquells anys en relació amb la resta d'administracions. La majoria dels grans projectes d'infraestructures i equipaments i d'altres polítiques públiques es van dur a terme en col·laboració amb d'altres administracions: la Diputació de Barcelona, la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana, la Generalitat, l'administració central i ... Europa. També sí, grans projectes amb la UE.

Per anar finalitzant.

No pretenia en aquesta intervenció fer un relat detallat de les actuacions que van ajudar a construir el Cornellà dels 90. Tampoc de citar tots els actors (persones, entitats i institucions).

Però sí que voldria fer esment del paper de les entitats de la gent gran, dels joves, de la comunitat educativa i especialment de les AMPAS i de les dones. Cornellà va ser un municipi pioner a l'hora de crear en aquella etapa un Consell Municipal de la Dona i en disposar de programes específics que han estat i són referència.

No citaré persones, doncs. Però tots les tenim al cap. Moltes continuen en actiu, d'altres van tornar a la seva professió, d'altres segueixen des de la societat civil treballant per Cornellà i d'altres malauradament ens han deixat. Aquests també els tenim ben presents.

Alguns no solament van ser col·laboradors, treballadors, també van ser amics. A ells el meu record i el meu homenatge.

El meu reconeixement a tots aquells els que avui segueixen treballant per aquesta ciutat. Des del seu alcalde, l'amic Antonio Balmón, als membres actius del teixit social, que tot i viure també la crisi continuen activament fent ciutat, ajudant a construir Cornellà.

Acabo,

I ho faig amb una al·lusió a l'esperança.

Perquè això és el que necessita una societat desesperançada com en la que vivim fruit de la crisi i de la incertesa.

No pretenc comparar l'actual crisi, la primera sistèmica en un món globalitzat, amb la crisi dels 70, els 80 o els 90 (cada dècada va tenir la seva crisi). Van ser molt dures i malgrat tot ens les vam superar i fins i tot en vam sortir reforçats (del 30% d'atur el 1985, al 6,3% el 2000, per donar dues xifres).

Però sí vull dir que els problemes tenen solució i que la solució és la política. La política democràtica, la política de proximitat.

Una expressió d'això és la política municipal. Els ajuntaments van contribuir en aquestes etapes passades a superar la crisi. Avui és diferent, més difícil, però la política municipal continua sent importantíssima. Els ajuntaments són, que ningú no ho dubti ni hi posi impediments, part de la solució.

Parlar de política municipal no és parlar només del govern municipal, ni de l'oposició, és parlar també del teixit social. De tots els que, com vosaltres, feu ciutat.

No tenim les coses fàcils, certament. El pessimisme, la desesperança, la desconfiança, estan presents amb força a la nostra societat.

Ens hi hem de resistir. I, com deia Gramsci, respondre al pessimisme de la raó amb l'optimisme de la voluntat.

Sense ser un il·lusos, convé que siguem capaços de mantenir la il·lusió per la capacitat transformadora de la política democràtica.

Política democràtica que es fa, també, amb l'oci, la festa popular, que avui ens convoca.

Moltes gràcies per la vostra invitació, per la vostra assistència i per la vostra atenció.

José Montilla